

KÜRESEL ADALETTE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

Merve Aksoy

İNSAMER

İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Araştırma 31

“İnsanlığa karşı suçlar bireyi aşar; zira tek bir insana saldırıldığında bile insanlık hedeflenir, insanlık inkâr edilir. Kurbanın kimliği, yani insanlık, insanlığa karşı suçun özgüllüğünü belirler.”

21. yüzyıl tam anlamıyla bir çelişkiler yüzyıdır. Uluslararası sözleşmelerle bir yanda insana verilen değer artıp merkeze insan ilişkileri alınırken öbür yanda gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte yine en büyük yıkımlar gerçekleşmektedir. Bu dönemde birçok savaşa ve bunun sonucunda ise milyonlarca insanın yaşamını yitirmesine tanık oluyoruz. 20.yüzyıla kadar savaşlar askeri cepheler de varlık bulmuş fakat İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren savaşlar askeri cepheyi aşarak halklar üzerinde inşa edilmeye başlamış ve sivil hayatı doğrudan hedef haline getirmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, uluslararası nitelikte olmayan savaşların yani iç savaşların sayısında büyük bir artış yaşanmış, cephede meydana gelen uluslararası nitelikli savaşlar ise giderek

azalmıştır. Bu minvalde devlet içinde sivillere yapılan saldırılar ya da başka bir güç tarafından diğer devletin vatandaşlarına yönelik saldırılar 21. yüzyılın en büyük sorununu oluşturmaktadır. Ulusal mahkemeler, savaş suçları ve soykırım gibi uluslararası nitelikteki suçları yargılama yetkisine sahip olmalarına rağmen, devlet içindeki mevcut olan siyasi çıkar oyunları buna izin vermemiştir. Öte yandan, insan haklarının korunması çerçevesinde, devletin sorumlu tutulmasının yetersizliği, devlet kadrolarında görev alan kişilerin de sorumlu tutulmasını zorunlu kılmıştır.¹ Uluslararası hukukta devletlerin sorumluluğu yanında, bireylerin cezai olarak sorumlu tutulabilmeleri ve insanlığa karşı işlemiş oldukları suçlardan dolayı ulusal ya da uluslararası mahkemeler aracılığıyla cezalandırılmalarının sağlanması uluslararası ceza hukukunun en temel amaçlarından biri olmakla beraber, bireylerin sorumluluğu konusunun uluslararası alanda uygulanması oldukça yenidir.²

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Devletlerin kendi vatandaşına karşı işlediği suç ya da devletlerin kendi vatandaşlarını uluslararası suç sebebiyle ulusal mahkemelerde yargılamak istememesi sistemde büyük bir sorun haline gelmiş ve küresel birçapta uluslararası ceza mahkemesi gündeme gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1945 ve 1946 yıllarında, galip devletler tarafından Alman ve Japon savaş suçlularını yargılamak için, Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi ve Tokyo Uzakdoğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur.³ Ancak aradan geçen uzun yıllara ve yaşanan kitlesel katliamlara rağmen 2002 yılında çalışmaya başlayan Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)'ne kadar uluslararası sistemde insanlığa karşı suçların önlenmesinde ve bu suçları işleyenlerin cezalandırılmasında yetkili ve kalıcı bir yargı organı olmamıştır. Buradan hareketle, nitelikli bir kısım suçların sorumlularının bütün dokunulmazlıklardan bağımsız biçimde kovuşturulabilmesi ve yargılanabilmesine imkân tanıyan ve UCM'yi kuran 1998 tarihli Roma Statüsü, uluslararası ceza sisteminin iç hukuktaki benzer biçimde ceza hukuku doğrultusunda evrilmesinde önemli bir adımdır.⁴ Fakat UCM etkinlik bakımından ulusal meclisler tarafından kabul edilmiş ceza yasasına karşılaştırılması mümkün değildir. Ulusal meclisler tarafından yapılan yasaların uygulanması ve sorumluluğunu garantör egemen devlet üstlenirken ve yasanın uygulanmadığı yerde hâkim, savcı ve kolluk kuvvetlerince gerekli önlem alınırken, Roma Statüsü'nün uygulanmaması halinde yaptırım uygulayabilecek bir aktör bulunmamaktadır.

Uluslararası Ceza Hukuku, uluslararası toplumun düzenini ve güvenliğini bozan suçları kapsamaktadır. İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan yaygın insan hakları ihlalleri ve doğrudan sivililerin hedef alınmasının ardından devletler mutlak egemenliklerinden taviz vererek Birleşmiş Milletler Anlaşması altında bir dizi hukuksal normlar benimsemişlerdir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne Giden Süreç

İnsancıl hukuk kapsamında suçları kovuşturan ve 20. yüzyılın sonlarında kurulup, 21. yüzyılda uluslararası insancıl hukukun egemenliğine katkı

yapan aynı zamanda devamlı olan ilk uluslararası mekanizma olan Uluslararası Ceza Mahkemesi, soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçları gibi uluslararası toplum tarafından kınanmış en ciddi uluslararası suçları işleyen bireyleri yargılamak için kurulmuş uluslararası bir yargı kuruluşudur.⁵ Devletin rızasına dayalı olarak oluşturulan ve kaynağını devletin egemenlik ilkelerinden alan mahkeme, uluslararası teamül hukuku, emredici kuralları (juscogens) ve insan hakları hukukunu ihlal edildiği alanlardaki suçlarda yargı yetkisini kullanır. Dünyanın barış ve güvenliğini tehdit eden eylemleri, savaş ve saldırı suçlarını, soykırım ve insanlığa karşı suçları yargılayan ve Roma Statüsü ile kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi ilk sürekli mahkemesi olması açısından önemlidir fakat uluslararası suçları yargılama açısından tarihte ilk örneği teşkil etmemektedir.

Uluslararası mahkemelere ilk somut örnek olarak İkinci Dünya Savaşının ardından, savaş suçlarını yargılamak için kurulan Nürnberg ve Tokyo Uluslararası Ceza Mahkemeleri gösterilebilir. Galiplerin mahkemesi olan bu iki mahkeme ve özellikle Nürnberg Mahkemesi (çünkü Tokyo'nun meşruluğu çok daha tartışmalıydı) önemli bir miras bırakmıştır.⁶ Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'ne kadar **“insanlığı küçük düşürücü suçlar”** ifadeleri ve daha sonra kullanılan **“insanlığa karşı suçlar”** deyişi uzun zaman hukuk alanının dışında, ceza terminolojisinden ziyade edebi ya da diplomatik retorikle ilişkili olarak kullanılmıştır.⁷ Birey, resmi makamı ne olursa olsun, ulusal yasalara uygun davranıp davranmadığından bağımsız olarak, doğrudan uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerin taşıyıcısı olarak tanınmıştır. Bu tarih, bu döneme kadar özünde hâkim devlet anlayışına dayalı olan uluslararası hukuk açısından bir devrim niteliği taşımaktadır. Bu bakımdan Nürnberg Mahkemesi, daimi bir uluslararası ceza mahkemesi kurma yönündeki çabalar açısından önemli bir adımdır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Ekim 1945'te ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği Nazi liderlerine karşı dava açmıştır. Küresel yargılamada modern anlamda ilk olan Nürnberg yargılamaları

dört ana başlık altında yapılmıştır. Devlet sorumluluklarına karşı açılan bu dava da, aşağıdaki suçlara ilişkin yargılamalar yapılmıştır.

- Barışa karşı suçlar (uluslararası sözleşme ve anlaşmaları çiğneyerek savaşı planlama, başlatma ve yürütme)
- İnsanlığa karşı suç (sürgün, imha ve soykırım)
- Savaş suçları (savaş hukukunu çiğneme)
- Tüm bu eylemlerinin “*ortak bir plan ve komple süreci ile gerçekleştirilmesi*”⁸

Mahkemedeki hâkimler davacı olan ülkeler olan İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve ABD’den atanmıştır. Yargılamalara dair atanan savcılar hem galip hem de davacı olan ülkelere seçildiği için mahkeme “Galiplerin mahkemesi” olarak anılmaktadır.

Nürnberg yargılamalarına başlanmadan önce bu davanın yargılanma sürecinde esas alınacak uluslararası hukuk ilkeleri belirlenmiş ve bu çerçevede yargılamalar 216 oturumda yapılmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi her ne kadar Nürnberg ve diğer *ad hoc*⁹ mahkemelerden bağımsız olarak kurgulanmış olsa da bu mahkemelerin değerlerini alarak oluşturulmuştur. Bu yüzden ilk modern anlamda evrensel yargılama sayılan Nürnberg ilkelerine ayrıntılı şekilde bakmak faydalı olacaktır:

1. İlke: Uluslararası hukuka göre suç kabul edilen bir eylemde bulunan şahıs, bundan sorumludur ve cezalandırılması olasıdır.
2. İlke: Uluslararası hukuka göre suç kabul edilen bir eyleme karşı bir ceza öngörülmesine de, bu şahsı uluslararası hukuk önünde işlediği suçun sorumluluğundan kurtarmaz.
3. İlke: Uluslararası hukuka göre suç kabul edilen bir eylemde bulunan şahıs, devlet başkanı ya da sorumlu hükümet memuru olmaları, işbu şahısları uluslararası hukuk önünde sorumluluktan kurtarmaz.
4. İlke: Bir şahsın üstü ya da hükümetinin emrine uygun davranması, ahlaki irade bir

şahıs için her zaman bir olanak olduğundan, uluslararası hukuk önünde sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

5. İlke: Uluslararası hukuka göre suç işlediği iddia edilen şahıs, gerçeklere ve hukuka uygun olarak adil yargılanma hakkına sahiptir.
6. İlke: Aşağıda sıralanan suçlar uluslararası hukuk önünde cezaî suçlar olarak belirlenmiştir:

(a) Barışa karşı işlenen suçlar

(i) Saldırgan ya da uluslararası antlaşma, sözleşme ve garantileri ihlal eden bir savaşı planlama, hazırlık ya da kışkırtma,

(ii) Ortak plana işbirliği yapma ya da (i) maddede belirtilen eylemlerin başarılması karşı komplo;

(b) Savaş suçları

Yasaların ya da savaş teamüllerinin ihlalleri, herhangi bir amaçla sivil halka ya da işgal altındaki bölge halkına, savaş tutsaklarına, denizdeki insanlara, kötü davranma ya da onları, rehineleri öldürme, sınır dışı etme; kamu ya da özel mülklerin yağmalanması, kent, kasaba ve köylerin ahlaksızca yıkımı ya da askerî gereklilikle açıklamayacak biçimde tahrip edilmesi;

(c) İnsanlığa karşı işlenen suçlar

Cinayet, kitle imha, köleleştirme, sürgün ve sivil halka yapılan diğer insanlık suçları ya da siyasî, etnik ya da dinî nedenlerle eziyet ya da savaş suçu ya da insanlığa karşı işlenen suçlarla ilgili idam ya da eziyet ya da eylemler sürdürülmesi.

7. İlke: Savaş suçu ya da insanlığa ya da barışa karşı işlenen suçların eyleme geçirilmesinde suç ortaklığı, VI. İlkede belirtildiği üzere uluslararası hukuka göre bir suçtur.

Nürnberg sayesinde daha önce normatif düzeyde tanımlanmış (bu oldukça tartışmalı olmakla birlikte) ve yasaklanmış bu eylemlerin uluslararası düzeyde bireysel cezai sorumluluk konusu olduğu geri dönülemez biçimde teyit edilmiş

olmuştur. Ayrıca, bu mahkemelerin, uluslararası ceza yargılama usulü bakımından da önemli katkıları olmuştur.¹⁰

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından kurulan diğer bir ad hoc mahkeme ise Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesidir. Bu mahkemede ABD, Fransa, Birleşik Krallık ve SSCB'nin yanı sıra Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan, Çin, Hollanda ve Filipinlerden hâkim ve savcılarda görev almıştır.¹¹ İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin Yahudilere karşı işlediği insanlık suçlarının yanı sıra Japonlarında Uzak Doğu'da işledikleri insanlık dışı suçlar uluslararası toplumda büyük tepkilere neden olmuş ve uluslararası toplumda "İnsanlığa Karşı Suçlar" kavramının yerleşmesini sağlamıştır.

Yukarıda bahsedildiği gibi ceza hukuku alanında faaliyet gösteren uluslararası mahkemelerin ilk örnekleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında barışa karşı suçlar, savaş suçlarını ve insanlığa karşı suçlar olmak üzere suçları üç grup altında toplayıp yargılamak için kurulan Nürnberg Askeri Ceza Mahkemesi ve Tokyo Uzak-doğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemeleridir. Bunlardan sonra Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan 'Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi' ve 'Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi' ad hoc olarak kurulan diğer ceza mahkemelerine örnektir.

Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde uluslararası ceza yargısı, oluşan yeni düzenin temel parametrelerinden biri hali geldi. İşlenen uluslararası nitelikteki suçlara karşı uluslararası ceza hukukunda olan gelişmede bu sürece katkı sağlamıştır. "Öte yandan suç olarak tanımlanmış eylemlerin yarattığı tepki ve bu konuda siyasi/ideolojik muhalefetin bulunmaması bu gelişmeyi kolaylaştırdı. Öyle kolaylaştırdı ki, Güvenlik Konseyi'nin kendi yetkilerini aşarak önce Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesini, ardından da Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesini kurması ne teorik ne de siyasal düzlemde hiçbir tepkiyle karşılanmadı. Gösterilen en ileri tepki, dünyanın her tarafında bu suçlar işlenirken sadece bu ikisi bakımından yargılamaların gerçekleştirilmesine oldu. Bu tepki, hem uluslararası topluluğun etkisiz üyeleri,

hem de uluslararası kamuoyu tarafından paylaşıldığından, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin büyük bir coşkuyla benimsenmesinde belki de en önemli etken oldu."¹²

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE KURULAN AD HOC ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ

"Uluslararası suçların" kovuşturulması, Nürnberg ve Tokyo bir kenara bırakılırsa 1990'ların ürünüdür. Uluslararası ceza literatürüne önemli katkıda bulunan ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması aşamasında önemli rol oynayan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesidir.

Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi

Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna- Hersek, Makedonya ve Karadağ gibi 6 farklı cumhuriyetten ve Kosova ile Voyvodina gibi iki özerk eyaletten meydana gelen Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti 1946 yılından beri Sırbistan yönetiminde bulunmaktaydı. Tito'nun 1980 yılında ölümünden sonra dağılma aşamasına giren Yugoslavya, soğuk savaşın sona erdiği yıllarda Doğu Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik akımlarının da etkisiyle dağılma dönemi başlamıştır. Büyük Sırbistan hayali ile hareket eden ve Eski Yugoslavya'da yer alan özerk devletlerle uyuşmazlık yaşayan Slobodan Miloseviç, birlikten ayrılan Slovenya ve Hırvatistan'a askeri müdahaleler ile karşılık vermiş ve böylece iç savaş başlamış oldu. Bu iki devletin ardından 1991 yılında Bosna-Hersek bağımsızlık ilan etti. Ancak, içerisinde barındırdığı yoğun Sırp nüfusun Sırbistan'dan ayrılmak istemeyip Boşnaklara saldırması üzerine Avrupa'nın göbeğinde son yılların en acımasız ve en kanlı katliamları yaşanmıştır.

Sırp tarafından işgal edilen bölgelerde Boşnakların zorlu göçe tabi tutulması, yerleşim yerlerinin yakılarak tahrip edilmesi, göçe zorlananların toplama kamplarında işkenceye uğrayarak soykırıma gidilmesi ve Boşnak kadınlara

savaş metodu olarak sistemli tecavüz edilmesi gibi insanlık dışı muamelede ve insanlığa karşı işlenen suça çok uzun süre sessiz kalan uluslararası toplum, nihayetinde Nisan 1991'de ambargo ve kınama ile çatışmaları durdurmak amacıyla adım atmış ve suçların cezasız kalmaması maksadıyla uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.¹³

Eski Yugoslavya'da meydana gelen insanlığa karşı suç niteliğindeki uygulamalar ve ihlallere yönelik Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin 771¹⁴ sayılı kararına göre söz konusu ihlallerin BM'ye rapor edilmesi karara bağlanmış, ardından BM Güvenlik Konseyinin 780¹⁵ sayılı kararı ile Cenevre Sözleşmeleri ile uluslararası insancıl hukukun ağır ihlallerini araştırmak ve soruşturmak üzere bir komisyon oluşturulmuştur.¹⁶ BM Güvenlik Konseyi'nin 1993 tarihli ve 827 sayılı kararı ile Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Mahkeme, Nürnberg yargılamalarından farklı olarak BM Güvenlik Konseyinin 827¹⁷ sayılı kararı ile kurulan bir ad hoc nitelikte bir mahkemedir. Mahkemenin yetkili kılındığı alanlar aşağıda bulunan maddeler doğrultusundadır¹⁸

- 1949 Cenevre Sözleşmeleri (uluslararası insancıl hukuk)¹⁹
- Savaş hukukunun teamül kurallarına
- 1948 Soykırım Sözleşmesi²⁰
- Nürnberg Mahkemesi kararlarıyla insanlığa karşı suç kabul edilen sivillere yönelik öldürme, işkence, köleleştirme, ırza geçme vb. suçları kapsayan uluslararası suçlar

BM Güvenlik Konseyi 7. Bölüm çerçevesinde kurulmuş olan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (EYUCM), uluslararası insancıl hukuka saygınlık kazandırmak üzere atılan ilk adım olması açısından önemlidir.²¹

Eski Yugoslavya'daki bu gelişmelerden sonra, Ruanda'da yaşanan trajik olaylar sebebiyle bir başka mahkemenin daha kurulması gerekli olmuştur. 1994'ün Nisan ve Temmuz ayları içerisinde Hutular ile Tutsiler arasında meydana

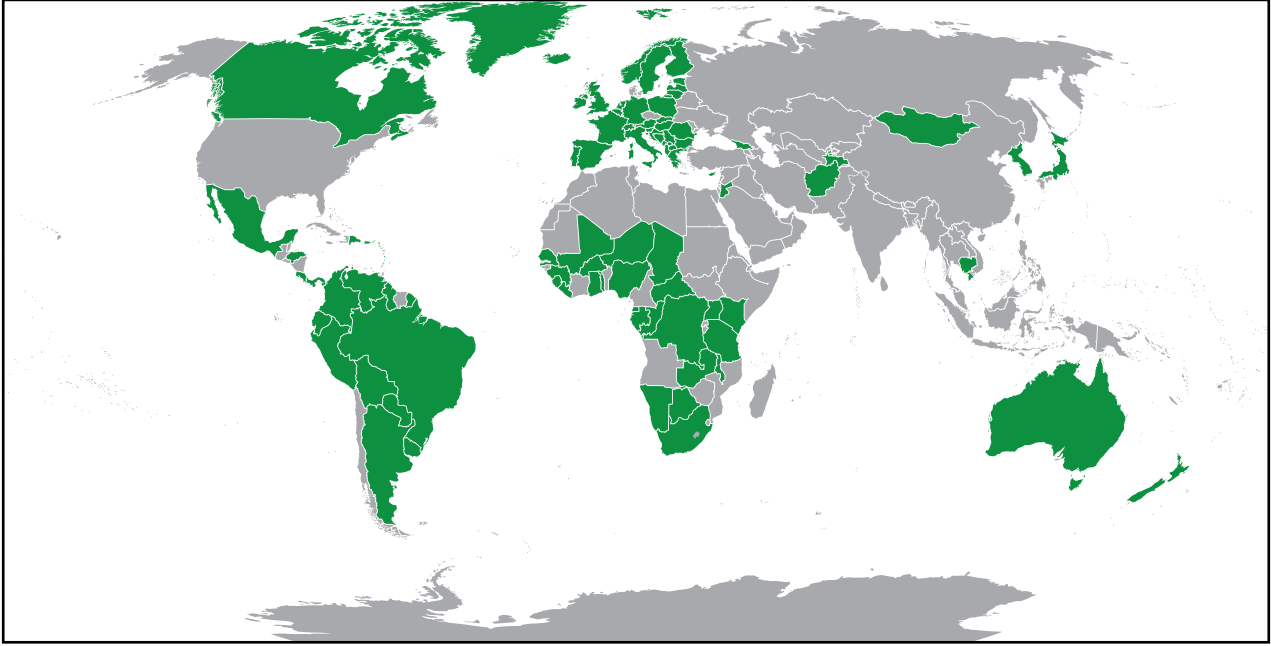
gelen iç savaş sonucunda, Ruanda hükümetinin talebi üzerine, Güvenlik Konseyi'nin 8 Kasım 1994 tarihli kararıyla, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur.²² Ruanda Mahkemesi kendi yetki alanı çerçevesinde daha başarılı sayılabilir. Sadece tarihin ilk soykırım mahkûmiyetini vermek değil, aynı zamanda ilk kez bir hükümet başkanı hakkında soykırım suçundan iddianame hazırlama ve başkanı bu suçtan mahkûm etme de Ruanda Ceza Mahkemesi'ne aittir.

Nürnberg ve Tokyo mahkemelerinin aksine, Yugoslavya ve Ruanda Savaş Suçları Mahkemeleri, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesis edilmesi amacıyla uluslararası toplumun tamamı adına kurulmuştur.²³

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurucu statüsü olan Roma Statüsü'nün hazırlanmasında ve kabul edilmesinde bu mahkemelerin deneyiminden büyük ölçüde yararlanıldı. Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemelerinin kurulmasından sonra, 17 Temmuz 1998 tarihinde uluslararası toplum, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurucu statüsü olan Roma Statüsünü kabul etmiş ve 60 devletin onayının tamamlanmasıyla 1 Temmuz 2002'de Mahkeme göreve başlamıştır. Bu nedenlerden dolayı, bu iki mahkeme, uluslararası toplumun uluslararası ceza ve insan hakları hukukunu ihlal eden bireylerin yargılanmalarını sağlamak açısından, insanlık tarihinde ilk defa uluslararası hukuk kurallarına tam anlamıyla uyularak kurulmuş uluslararası ceza mahkemeleri olarak kabul edilmektedir.²⁴

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin 20.yüzyıla kadar kurulamamasının temel nedeni yapı itibarıyla anarşik bir düzene sahip olan uluslararası sistemde devletlerin kendi egemenliklerinin üzerinde bir yargı yaptırımını kabul etmemeleridir. Fakat Eski Yugoslavya'da meydana gelen büyük insan hakları ihlalleri ve savaş suçları uluslararası ceza hukukunun gelişmesine neden olmuştur. 1998 Roma Statüsü ile kurulan ve sürekli olan bu mahkemenin en önemli özelliği, özel mahkemelerden farklı olarak bir uluslararası anlaşmayla kurulmasıdır.

Şekil 1 Roma Statüsü'ne taraf olan devletler

Statüde her ne kadar bağımsız bir yargı organı olarak belirtilse de UCM'de dava açabilme yolları göz önüne alındığında BM Güvenlik Konseyi'nin etkisi ve güdümü altında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi, kurulma aşamasında 120 devletin lehte, 7 devletin aleyhte (ABD, Çin, Libya, Irak, İsrail, Katar ve Yemen) oy kullanması gibi büyük bir uluslararası destekle kurulmuştur. Uluslararası sistemde devrim niteliğinde sayılan ve daha önce bir benzeri olmayan Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin en önemli özellikleri;

- Uluslararası kişilik
- Bireyler ve Suçlar Bakımından Yargı Yetkisi
- Ulusal Mahkemeleri Tamamlayıcı Nitelikli Yargı Yetkisi
- Davaların, Bağımsız ve tarafsız olarak siyasi etkilerden uzak bir şekilde açılabilmesi

Uluslararası Ceza Mahkemesi sürekli bir organ olup uluslararası kişiliğe sahiptir ve üç temel organı bulunmaktadır. Bunlar;

- Yargılama Makamı
- Savcılık Makamı
- İdari Organ'dır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi sadece bireyler üzerinde bulunmaktadır. Uluslararası toplumu derinden etkileyen soykırım, insanlık aleyhine işlenen suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarını işleyen bireylerin Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yargılanıp cezalandırılacağını, hangi millete bağlı olursa olsun ve hangi makamda olursa kimsenin adaletten kaçamayacağını **teoride** net bir şekilde ortaya koymuştur. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde uygulanacak ceza hukuku tüm insanlara hitap edeceği için evrensel olmak zorundadır çünkü dünya üzerinde her devletin kendine ait hukuku ve yargılama sistemi vardır. Bu durum göz önüne alındığında uluslararası bir yargı organı oluşturup bireyleri yargılamak kolay bir süreç değildir. Dünya üzerinde hâkim olan hukuk sistemleri dikkate alınıp bunların harmanlanmasından meydana gelen bir yargı sistemi yapılmalıdır. Günümüzde uluslararası ceza hukuku Anglo-Sakson ya da commonlaw olarak adlandırılan ve Amerika,

İngiltere ve diğer Commonwealth ülkelerinde hâkim olan hukuk sistemi ile Kara Avrupası Hukuk Sisteminin harmanlanmasıyla oluşmuştur.²⁵ Fakat bu iki ayrı yapı dünyanın birçok ülkesinde uygulanan hukuka tekabül etmemektedir, örneğin Ortadoğu ve Asya Ülkeleri'nin bu konularda ciddi çekinceleri bulunmaktadır.

Nürnberg ve Tokyo Uluslararası Ceza Mahkemelerinden itibaren büyük gelişme kaydeden uluslararası ceza hukuku 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve yine 1977 tarihinde Cenevre Sözleşmelerine ilişkin Ek Protokol 1 ve 2 ile yargı yetkisine sahip olduğu alanları ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin devletleri yargılama yetkisi olmamakla birlikte bireylerle ilgili yargı yetkisi şu konular üzerindedir;

- Soykırım suçu
- İnsanlığa karşı işlenen suçlar
- Savaş suçları
- Saldırı suçları

Bu minvalde 2002'de göreve başladığından günümüze kadar Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Uganda, Orta Afrika Cumhuriyeti, Darfur- Sudan, Kenya, Libya, Fil Dişi Sahilleri, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti (ikinci kez) ve Gürcistan adına açılan davalar Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından görülmüştür ve görülmektedir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısı

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde kişi sorumluluğu ilkesi esastır yani devletleri ya da tüzel kişilikleri yargılayamaz. Bu gerçek kişiler suç emri verenden suçu işleyene, en alt düzey devlet görevlilerinden Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanına kadar herkesi yargılayabilir. Mahkemenin soruşturma açmak için yetkili olduğu durumlar ise şu şekildedir;

- Suçlar Roma Statüsüne taraf bir devletin sınırları içinde işlendiğinde;
- Suçlar Roma Statüsüne taraf bir devletin vatandaşı tarafından işlendiğinde

- İstisnai olarak, Roma Statüsünü onaylamayan bir devlet, suç karşısında mahkemenin yargı yetkisini kabul ettiğine dair bir bildirimde bulunduğunda;
- İstisnai olarak, suçlar uluslararası barış ve güvenliğin tehdit veya ihlal edildiği durumlarda işlendiğinde ve BM Güvenlik Konseyi durumu BM Şartı'nın 7.maddesine şekilde mahkemeye gönderildiğinde.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanma yollarından olan BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartının 7. maddesine uygun şekilde durumu mahkemeye gönderilmesi ibaresi mahkemenin Güvenlik Konseyi ile bağımlı açıklar niteliktedir. Amerika Birleşik Devletleri Güvenlik Konseyi daimi üyesidir ve Roma Statüsünü tanımamıştır, dolayısıyla Mahkemeye tarafta değildir. ABD'de işlenecek bir uluslararası suç kapsamına giren bir durumda veya ABD Başkanının işleyeceği bir suç karşısında mahkeme işlevsiz hale gelmektedir. Taraf olmama durumunda, mahkemeye davayı götürmenin diğer bir yolu olan BM Güvenlik Konseyi kararı ile yapılmaktadır. Fakat ABD, BM Güvenlik Konseyi üyesi olduğu için kendisi veya müttefiklerinden birinin işleyeceği hak ihlallerini yargıdan kurtarmak için veto vererek mahkemeyi işlevsiz hale getirecektir.

Mahkemeye üye olmayan bir devlete karşı dava açılmasının diğer bir yolu ise mahkeme savcısı, mahkemenin söz konusu suçu ya da bireyleri yargılama yetkisi varsa; mağdur ya da ailesini de içerecek şekilde herhangi bir kaynaktan gelen bilgiye dayanarak, işlenmiş bir ya da birden fazla suçun söz konusu olduğu bir durum hakkında soruşturma başlatabilir. Bununla birlikte, bu durumların her birinde bir soruşturma açılıp açılmayacağına ve soruşturma üzerinde temellenen hukuki onaya bağlı olarak bir davanın açılıp açılmayacağına karar vermek, devletlerin ya da BM Güvenlik Konseyi'nin değil, UCM Savcısının takdirine bağlıdır. Bu durumda savcı inisiyatif olarak ABD ya da mahkemeye taraf olmayan herhangi bir Güvenlik Konseyi üyesine dava açabilir. Fakat buna hiç rastlanmamıştır ve bu şaşırtıcı değildir. Roma Statüsünde

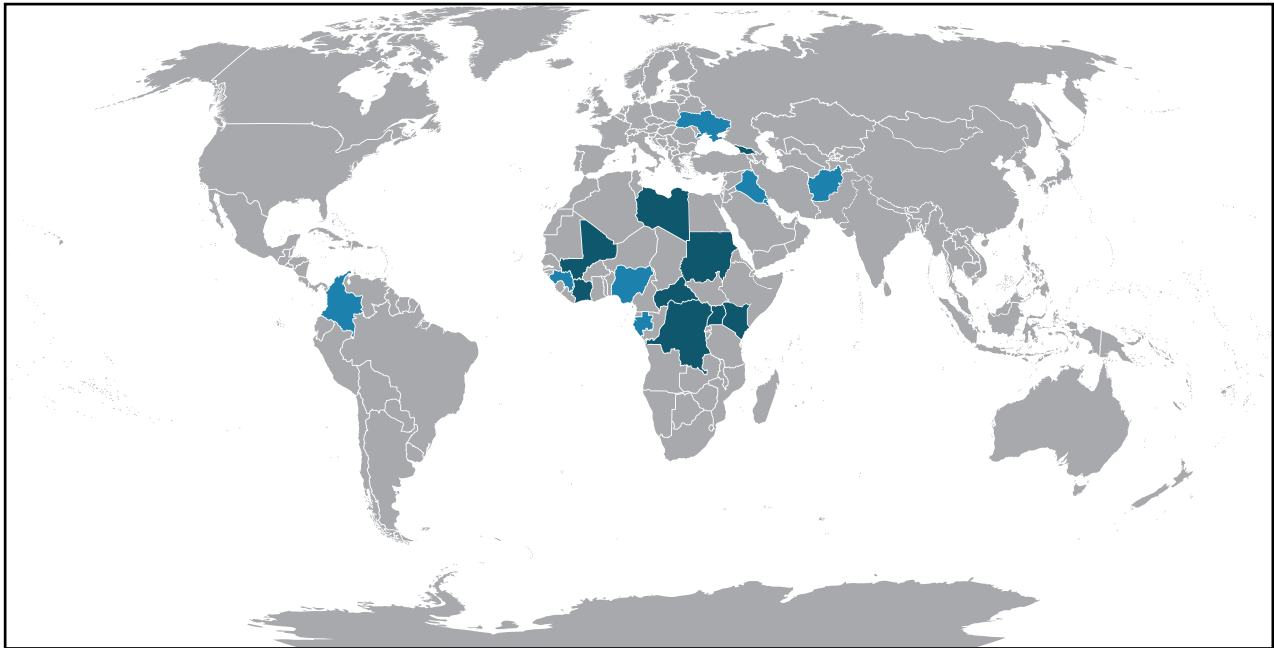
savcının bağımsızlığına özel vurgu yapılırsa da bu bağımsızlık özel teminatlarla desteklenmemiştir. Güvenlik Konseyi BM Sözleşmesinin 7. Bölümünde belirtilen yetkilerine dayanarak savcının soruşturma ve dava açma yetkisini sınırlandırabilmektedir. Bir başka deyişle UCM sisteminde savcının bağımsızlığı değişebilir niteliktedir. Bu değişebilir niteliğin düzenleyici gücü Güvenlik Konseyidir.²⁶ Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısı taraf devletler içerisinde gizli oylama ile seçilir. Savcının soruşturmayı başlatmadan önce duruma dair delilleri BM Organlarından, hükümet ve hükümet dışı örgütlerden edinebilir. Güvenlik Konseyi güdümü altında sınırlandırılmış savcılık yetkisi delillere de BM organlarının bu verileri kendisine tedarik

etmesiyle ulaşmaktadır. Bu durum delillerin tarafsızlığını sorgulamaya açabilecek bir durumdur.

Mahkemeyi töhmet altında bırakacak ve bağımsızlığına hanel getirecek diğer bir durum ise BM Güvenlik Konseyi'nin savcılık kararına itirazda bulunabilmesidir.²⁷

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİNE GÖTÜRÜLEN DAVALAR

Haziran 2005'ten itibaren, dört ayrı devletteki olaylar hakkında hazırlık soruşturması yapılması ve dava açılması konusunda Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcılık Makamına havale

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde ön incelemede bulunan ve devam eden davalar²⁸

Ön İncelemeler		Soruşturma Açılan Davalar	
Afganistan	Irak / İngiltere	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Fildişi Sahilleri
Burundi	Filistin	Uganda	Mali
Kolombiya	Komorlar Adaları	Orta Afrika Cumhuriyeti	Orta Afrika Cumhuriyeti
Nijerya	Yunanistan	Darfur, Sudan	Gürcistan
Gabon	Kamboçya	Kenya	
Gine	Ukrayna	Libya	

edilmiştir. Bunlardan üç tanesi; Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'ne taraf olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Uganda Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti ile ilgilidir ve söz konusu devletler Mahkemeye bizzat kendileri başvurmuşlardır. Dördüncüsü ise; Statüye taraf olmayan Sudan ile ilgili olup 31 Mart 2005 tarihinde Güvenlik Konseyi kararıyla **Darfur** bölgesindeki uluslararası insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin araştırılması amacıyla açılmıştır.²⁹ Akabinde Fildişi Sahilleri, Mali, Gürcistan'da dava açılan ülkeler arasında yerini almıştır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Afrika kıtasında bu kadar aktif bir hukuksal süreç seyretmesini açılan davalar ve açılma sebepleri ile gözlemlemekte fayda vardır. Zira tüm dünyada yaşanan ağır insan hakları ihlallerine rağmen sadece bu kıtada mahkemenin aktif rol almasının, Afrika'da işlenen suçların diğer bölgelerde işlenen suçların çok ötesinde olduğu düşünülebilir.

Bu bölümde kıta Afrika'sında yaşanan çatışmalar ve insan hakları ihlalleri, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar çerçevesinde mahkemeye giden süreç işlenecektir. Buradaki amaç, dünyanın birçok bölgesinde aynı suçların işlenmesi ve hukukun ağır tahrip edilmesine rağmen Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin niçin Afrika kıtası dışında bu kadar aktif olmadığını sorgulamaktır.

Darfur, Sudan

*Ali Mazrui'nin ifadesiyle anlatmak gerekirse, Afrika'da yaşanan savaşların rengi siyahtır, ama bu savaşların kökleri beyazdır.*³⁰

Günümüzde Afrika'da yaşanan birçok sorunun ortaya çıkmasında sömürgeci yönetimlerin geride bıraktıkları sosyal, siyasi ve ekonomik düzenin etkili olduğu bilinmektedir.³¹

21.yüzyılın ilk insani krizlerinden biri olan Darfur'daki olaylar 2003 yılında başlamış olsa da olayın tarihsel, kültürel ve etnik bir altyapısı vardır. Darfur sorunu birbiriyle alakalı dâhili ve harici gelişmelerin bir sonucudur. 2003 yılında, yerel bir isyanın ardından, bölgedeki yerel kabileler ile Hükümet tarafından kurulan ve desteklenen Arap kökenli milis kuvvetleri

arasında çatışmalar başlamış ve bu çatışmalardan dolayı 100 binden fazla insanın hayatını kaybettiği öne sürülmüştür. Bunun yanı sıra iki milyondan fazla insan evini terk ederek mülteci konumuna düşmüştür. Mülteci durumuna düşen Sudan nüfusunun yaklaşık 1,5 milyonu Çad ve Sudan'daki mülteci kamplarında yaşamaktadır.

Darfur'daki çatışma yerleşik gruplar ve göçmen gruplar arasında 1987-89 arasında başlamıştır.³² 1980'li yılların başına iki kesim arasında bir husumet bulunmazken 1980'li yılların ardından Darfur'da yaşayan siyahi kabilelere yönelik yapılan sistematik ayrımcılık nedeniyle bu kabileler arasında merkezi yönetime karşı tepki artmıştı. Merkezi yönetimi karşı bu ayaklanmayı bastırabilmek için Sudan hükümeti bölgedeki Arap kabilelere destek vererek siyahilere karşı onları silahlandırmıştı. Bunun sonucunda 1980 ve 1990'larda Afrikalı kabileler ve Araplar arasında ölümlerle sonuçlanan silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Hükümetin isyanı bastırmak için *Cancavid* adlı Arap milislerden faydalanmak istemesinin sonucu olarak siyahilerde kendi aralarında savunma güçleri oluşturmuş ve 2003 yılında yoğun çatışmalar başlamıştır. Hükümetin isyanı bastırmak için *Cancavid* Arap milisleri görevlendirmesi, Araplarla siyahiler arasında eskiye dayalı etnik çatışmaların yeniden gün yüzüne çıkmasına neden olmuş ve siyahiler üzerinde soykırıma varan katliamlar yapılmıştır. İnsanlığa karşı suçlar kapsamında kitlesel öldürmelerin yanı sıra sistematik bir şekilde tecavüz ve köy yıkma da yer almıştır.

Darfur'da meydana gelen çatışmalar Batının, Sudan'ı sıkıştırma siyasetinde fırsat olarak görmüş ve insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında değerlendirilerek uluslararası müdahale çağrılarını yapmıştır. Kitlesel ve sistematik olarak yapılan katliamlar, soykırım niteliğindeki toplu öldürmeler, savaş tekniği olarak sistematik uygulanan tecavüzler, yerel halkın zorla yerinden edilmesi vb. bu durumların hepsi uluslararası müdahaleyi gerektirecek uluslararası suçlar kapsamına girmektedir. Sudan hükümetinin katliama maruz kalan halka karşı sorumluluklarını yerine getirmediği yönündeki iddialar uluslararası müdahalenin meşruluğunu sağlayan bir durum olarak görülmüştür.

Olayların ve ölümlerin sona ermemesi üzerine BM Güvenlik Konseyi harekete geçmiş ve aldığı 1564 sayılı kararda BM Genel Sekreteri'nden Darfur'daki olayları araştırmak için bir komisyon kurmasını istemiştir.³³ Kurulan araştırma komisyonu Sudan hükûmetinin soykırım suçu işlemediğini fakat insanlığa karşı suç niteliğinde fillerde bulunduğunu tespit etmiştir. 4 Mart 2009 tarihinde dünyanın ilk sürekli nitelikli mahkemesi Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) 1 numaralı ön inceleme dairesi (Pre-Trial Chamber), UCM Savcısı Luis Moreno-Ocampo'nun Temmuz 2008 tarihinde daireye yaptığı Sudan Başkanı El-Beşir'e yönelik tutuklama isteği ile ilgili kararını bir basın toplantısı ile duyurdu. Ocampo'nun isteğini yerinde bulan Mahkeme, Sudan Başkanı Ömer El-Beşir'in ülkenin doğusundaki Darfur bölgesinde meydana gelen insani trajedi ile ilgili olarak sorumluluk taşıdığı yönünde güçlü karineler bulunduğu sonucuna vardı.

Uganda

*Uganda'da hükümet ile Rabbin Direnişi Ordusu (Lord's Resistance Army- LRA) arasında yıllarca süregelen çatışmalara ilişkin UCM'den inceleme ve kovuşturma yapması için dava açılması talep edilmiştir. 2005'te LRA'nın beş önemli üyesi hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır. Onlardan birisi olan Dominic Ongwen hakkındaki dava hala devam etmektedir.*³⁴

Uganda, Haziran 2002'de Roma Statüsünü onayladıktan sonra hükümet ile LRA arasında yıllardır süregelen çatışmalara sebep olanların ve ağır suç işleyenlerin yargılanması için UCM'ye kendisi başvuru yapan ilk ülkedir. Her iki taraf da insanlığa karşı suç ve savaş suçu işlediğine dair zan altındadır. Davalar şimdiye kadar sadece LRA üyelerine karşı açılmıştı. Uganda UCM işbirliği ile Roma Statüsünü iç hukuka adapte ederek uygulamaya koymuştur ve Uluslararası Suçlar Bölümünü (International Crimes Division- ICD) kurarak ağır suçların iç hukukta kovuşturulmasına olanak sağlamıştır. 1987 yılında Joseph Kony tarafından kurulan ve Uganda'nın kuzeyinde dini temellere dayalı bir devlet kurmak isteyen LRA (Lord's Resistance Army-Rabbin Direnişi Ordusu)

ile hükümet kuvvetleri arasındaki çatışmalar, Afrika'da uzun süredir devam eden çatışmalardan biridir. LRA, geniş çaplı insan hakları ihlalleri, tecavüz, işkence, cinayet ve "çocuk asker" kullanmakla suçlanmaktadır. Eylemlerin başladığı 1986 yılından beri LRA'nın faaliyetleri sonucunda, Kuzey Uganda'da 66,000 çocuğun asker olarak kullanıldığı, iki milyondan fazla insanın ise yaşadığı yeri terk etmek zorunda bırakıldığı tahmin edilmektedir.

16 Aralık 2003'te Uganda hükümeti, LRA ile ilgili durumu UCM'ye götürme kararı almıştır. Bu durum, UCM tarihindeki ilk Devlet başvurusu olarak hukuk tarihine geçmiştir. Aralık 2005'te BM Genel Sekreteri, Uganda'da hükümetin, hükûmete bağlı yerel kuvvetlerin ve LRA'nın özellikle çocuklara karşı ciddi suçlar işlediğini belirtmiştir.

LRA'nın liderleri Joseph Kony, Vincent Otti, Okot Odhiambo, Dominic Ongwen ve Raska Lukwiya hakkında tecavüz, kişilerin cinsel köleleştirilmesi ve köleleştirme, ciddi ıstıraplara ve bedensel hasara yol açan insanlık dışı eylemler, sivillere yönelik muamele, sivil nüfusa karşı kasten saldırı düzenleme, çocukların zorla askere alınması ve yağma suçlamalarıyla 8 Temmuz 2005 tarihinde yakalama emri çıkarılmıştır.³⁵

Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Demokratik Kongo Cumhuriyeti içerisinde yaşanan çatışma İkinci Dünya Savaşı'ndan beri tanık olunan dünyanın en amansız çatışmalarından biri olmuştur. 1998'den beri savaştan dolayı bölgede 5,4 milyon kişinin öldüğü rapor edilmiştir. Kuzey ve Güney Kivu ile Ituri bölgelerinden yaşayan halk hükümet güçleri ile yerel militanlar arasında çatışmaların en şiddetli ve yoğun olduğu bölgelerdir. Toprak altındaki zengin doğal kaynakları ve topraklar üzerinde hâkimiyet sağlayan yerel güçler yerel militanların yetiştirilmesinde ve desteklenmesinde büyük rol oynamaktadır. Demokratik Kongo Cumhuriyetinde yıllardır süregelen siyasi ve etnik gerilim toplu katliamlar, çocuk askerlerin kullanımı, yağmalama, cinsel temelli suçlar ve diğer insanlık suçları gibi uluslararası suçlara sebep olmuştur. Uzun yıllardır devam eden bu çatışmalara ilişkin sivil halk ulusal ve uluslararası

seviyede bu katliamları yapan kişilere karşı hesap sorulmasını istemektedir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti 1996'da Birinci Kongo Savaşı'ndan beri uzayıp giden bir çatışma yaşanmaktadır. 1998 yılında İkinci Kongo Savaşında Kongo hükümeti özellikle ülkenin doğu yakasında 25 farklı silahlı grupla yakın ilişkisi içerisinde girmiştir. Bu 25 farklı silahlı grubu ise 8 farklı Afrika ülkesi desteklemiştir. 2004 yılında hükümet ile isyancı gruplar arasında barış anlaşması yapılmış ve bu anlaşmanın benzeri sırasıyla 2007 yılında Ituri ve 2009 yılında Kivu ile de imzalanmıştır. Buna rağmen ilerleyen yıllarda Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin doğu kısmında toplu katliam, yasal olmayan şekilde çocukların asker olarak kullanılması, cinsel suçlar ve zorla yerinden etme gibi suçları kapsayan ve uluslararası suç olarak tanımlanan silahlı çatışmalar devam etmiştir. Bu suçları işleyenlere karşı ulusal mahkemelerin gereken yaptırımını uygulamaması Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin kendi adına UCM'ye başvurmasına neden olmuştur.³⁶

1998 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile Thomas Lubanga Dyilo liderliğindeki UPC (Union of Congolese Patriots- Vatanseverler Birliği) arasında başlayan ve bugüne dek 4 milyon kişinin ölümüne sebep olan çatışmalar İkinci Dünya Savaşından sonra en kanlı ve ölümcül çatışmalardan birisidir.³⁷ 2005 yılında UPC siyasi partiye dönüştürülüp milislerin büyük çoğunluğu silahsızlandırılırsalar da milisler farklı gruplara katılarak çatışmalara aktif olarak devam etmiştir. 19 Nisan 2004'de Demokratik Kongo Cumhuriyeti hükümeti, UCM Savcısı Luis Moreno Ocampo'ya bir mektup göndererek, ülkesinde gerçekleştirilen ve Roma Statüsü kapsamındaki suçlara ilişkin soruşturma açılmasını talep etmiştir.

17 Mart 2006 tarihinde UPC lideri Thomas Lubanga Dyilo hakkında yakalama emri çıkarılmıştır. Lubanga'ya yönelik suçlamaların arasında çatışmalarda yaşıp altında çocuk askerlerin kullanılması da vardır. İlk duruşması Mart 2006'da yapılan mahkemede savcılık Uganda hakkında üç temel savaş suçundan ötürü cezalandırma talep etmektedir. Bunların üçü de çocuk askerlerin çatışmalarda kullanılmasına yöneliktir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin doğu bölgesinde bulunan Ituri bölgesine aynı zamanda Kuzey ve Güney Kivu'daki duruma odaklanmıştır. Mathieu Ngudjolo Chui suçlamalardan aklanırken Kongo isyancı liderleri Thomas Lubanga ve Germain Katanga UCM tarafından suçlu bulunan ilk kişiler olmuştur.

UCM'nin bu çatışmalara yönelik araştırmasında hükümet görevlilerine ve silahlı gruplara karşı bir suçlamada bulunmaması ya da bu suçların neden araştırılmadığına dair açıklamamanın yapılmaması İnsan Hakları İzleme Örgütüne göre birçok mağdurun ve uluslararası toplumun UCM'nin bağımsız ve tarafsız olmadığına dair akıllarda soru işareti bırakarak, toplum nezdindeki güvenilirliğine halel getirmiştir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne ilişkin ikinci dava, 24 Kasım 2009 tarihinde Kongolu gerilla liderleri Germain Katanga ve Matthieu Nguudjolo Chui hakkında açılmıştır. *Germain Katanga, Bosco Ntaganda, Mathieu Ngudjolo Chui, Sylvestre Mudacumura, Callixte Mbarushimana ve Thomas Lubanga Dyilo* savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar işlediklerine dair UCM tarafından suçlu bulunup haklarında dava açılan sanıklar arasındadır.³⁸

Orta Afrika Cumhuriyeti

Eski bir Fransız sömürgesi olan Orta Afrika Cumhuriyeti 1960'da bağımsızlığını kazandığından beri birçok iç çatışma yaşamıştır. Orta Afrika Cumhuriyeti Roma Statüsünü 2001'de onaylamış ve 2002-3 arasında insanlığa karşı suçlara ilişkin hakkında ilk dava 2007 yılında açılmıştır. 1 Ağustos 2012'den beri tekrar eden savaş suçları kapsamında Güney Afrika Cumhuriyeti için ikinci soruşturma açılmıştır.

Kenya

Roma Statüsüne 2005 yılında taraf olan Kenya 2008 Uluslararası Suçlar Yasasına kadar iç yargılama sisteminde Roma Statüsü ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden bağımsız olarak hareket etmiş ve işbirliğine gitmemiştir. 2010 yılında UCM Savcısı ilk defa kendi yasal yetkisini

(propiomatupower) kullanarak Kenya'nın 2007-8 seçimlerinden sonra şiddet olaylarında insanlığa karşı işlenen suçları soruşturmak için UCM'ye Kenya için dava açmıştır.³⁹

UCM'nin beşinci soruşturması Kenya üzerinedir. Kenya'da 2007 yılı Aralık ayında yapılan tartışmalı başkanlık seçimlerinin ardından başlayan kabileler arası çatışmalarda binden fazla kişi ölmüş, binlerce kişi ciddi biçimde yaralanmış, 600 binden fazla kişi evlerini terk etmek zorunda kalmıştır.⁴⁰ Seçim sonrası yaşanan, özellikle Elgon Dağı bölgesinde yoğunlaşan çatışmalarda kadınlara karşı yaygın cinsel şiddet uygulanmış; evler yakılarak bölgede yaşayan halk zorla göç etmek durumunda bırakılmıştır. Kenya'da 2007 Aralık ayı ile 2008 Şubat ayı arasında yaşanan seçim sonrası şiddet olaylarını araştırmak üzere hükümet tarafından kurulan soruşturma komisyonu (Waki Komisyonu) topladıkları belgeleri, kanıtları ve şiddet olaylarından sorumlu olarak belirledikleri şüphelilerin listesini 16 Temmuz 2009'da UCM Savcısına göndermiştir. Kenya'da seçim sonrası şiddet olaylarını araştırmaya yönelik çabalar kapsamında Kenya Gerçeklik, Adalet ve Uzlaşma Komisyonu kurulmuş; ancak Waki Komisyonu'nun önerdiği özel mahkemenin oluşturulması konusunda mecliste uzlaşma sağlanamamıştır. Böylelikle, UCM Savcının ve Kenya hükümet heyetinin ulusal yargı sürecinin başlatılması için belirledikleri son tarih olan 2009 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla olaylara ilgili olarak ulusal düzeyde yargılama başlatmak mümkün olamamıştır. UCM Savcısı, 26 Kasım 2009 tarihinde Ön-Yargılama Dairesi'nden Kenya'da 2007 Aralık ayı ile 2008 Şubat ayı arasında işlendiği iddia edilen insanlığa karşı suçlarla ilgili soruşturma başlatma yetkisi talep etmiş, Ön-Yargılama Dairesi 31 Mart 2010 tarihinde soruşturma için makul gerekçelerin olduğuna ve durumun UCM'nin yargı yetkisi kapsamına girdiğine karar vererek Savcıya soruşturma yetkisi tanımıştır. Kenya soruşturması, Savcının devletler ya da BM Güvenlik Konseyinin talebiyle değil kendi inisiyatifiyle, re'sen başlattığı ilk soruşturmadır. Roma Statüsü'nü imzalayan ve onaylayan Kenya, kendi topraklarında ya da vatandaşlarından birisi tarafından işlenen savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, soykırım suçu ve

saldırı suçlarında UCM'nin yargı yetkisini tanımıştır. Böylelikle, ulusal yetkililerin soruşturma ve kovuşturma konusu yapmadıkları eylemler için Savcının soruşturma başlatması mümkün olmaktadır. Kenyalı politikacı William Ruto (solda) ve radyo yayıncısı Joshua Sang 2007'de tartışmalı ve oldukça çelişmeli olan seçimler sonucunda çıkan çatışmalarda ve işlenen ağır insan hakları ihlallerinin sorumlulukları olarak UCM tarafından haklarında dava açılmıştır. Ruto ve Sang'ın hakkında dava Eylül 2013'te açılmış ve yeterli delil olmadığından dolayı Nisan 2016'da dava düşürülmüştür. Fakat UCM savcıları delillerin ortaya çıkmasından sonra tekrar dava açılabilceğini vurgulamıştır.⁴¹

Fildişi Sahilleri

2010-11 yılında yapılan seçimlerin ardından başlayan şiddet ve ağır insan hakları ihlalleri sebebiyle UCM'de Fildişi Sahilleri hakkında soruşturma açılmıştır. Eski Fildişi Sahilleri başkanı Laurent Gbagboand Charles Blé Goudé ve Gençlik bakanı Simone Gbagbo hakkında dava açılmıştır.

Fildişi Sahilleri, halkın uzun yıllar boyunca UCM ile iç yargı sisteminde iş birliği yapılmasına dair kampanyalar yürütmesinin ardından 2013 yılında Roma Statüsünü onaylama kararı almış ve statüye taraf olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisini onaylayan devletlerden biri olmuştur. Uluslararası Ceza Mahkemesi, Fildişi Sahili eski Cumhurbaşkanı Laurent Gbagbo'nu ülkesinde 2010'un Aralık ayındaki seçimler sonrası çıkan olaylarda; cinayet, tecavüz ve işkence gibi insanlığa karşı suçlarla yargılanması için soruşturma başlatmıştır. Gbagbo, seçim yenilgisini kabul etmeyip 3 bin kişinin öldüğü çatışmaların fitilini ateşlemekle suçlanmaktadır.⁴²

Mali

Mali'nin uluslararası ceza mahkemesinde yargılanma nedeni daha önceki yargılanmalardan oldukça farklıdır ve konusu itibarı ile de ilktir. Roma Statüsü ve 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi içeriğinde kültürel miraslara zarar vermek ve tahrip etmek savaş suçu sayılmaktadır. Bu duruma ilişkin olarak 2012

yılında dünya kültür mirası sayılan tarihi eserleri tahrip eden isyancı güçlere komuta etmekle suçlanan el-Kaide bağlantılı el-Ensar örgütü üyesi Ahmet el-Faқи Mehdi adına uluslararası ceza mahkemesinde dava açılmıştır.⁴³

Lahey’de bulunan mahkemede ilk kez bir zanlı Dünya Mirası Listesi’nde bulunan kültürel eserlere zarar verdiği için ‘insanlığa karşı suç işlemekten’ hakkında dava açılmıştır. Ahmet el-Faқи Mehdi’nin liderliğini yaptığı örgüt üyeleri Mali’de 2012 yılında çıkan iç karışıklık sırasında 14. yüzyıldan kalma 9 ayrı türbeyi yıkmakla suçlanmıştır. Söz konusu türbeler yaklaşık 600 yıl öncesi Afrika’nın en önemli ticaret merkezlerinden yer alıp, Mali’nin en gözde tarihi eserleri arasında sayılmaktaydı.⁴⁴

Yargıç Raul Pangalangan:

“Bu suçu işlemede ilk aşamada isteksiz davranmanız, tarihe verilen hasarı önlemek için yaptığınız girişimler ve ailenizin içinde bulunduğu zor duruma rağmen burada gözaltında iken iyi davranışlarda bulunmanız bunların hepsi hesaba katıldı ve oy birliğiyle 9 yıl hapis cezası uygun görüldü.”⁴⁵

27 Eylül 2016 tarihinde Ahmet el-Faқи Mehdi 9 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.⁴⁶

Gürcistan

Ocak 2016’da Uluslararası Ceza Mahkemesi 2008 Güney Osetya çatışmasında Gürcistan, Rusya ve Güney Osetya ayrıkçı güçlerinde dâhil olduğu tüm tarafların savaş suçu ve insanlığa karşı suç işledikleri iddiasıyla soruşturma başlatmıştır.⁴⁷

Gürcistan-Güney Osetya sorunu, Gürcistan ve de facto bağımsızlığını ilan eden Güney Osetya arasında Sovyetler Birliği’nin dağılmasından beri süregelen ihtilaflar ve akabinde çatışmalar olarak tanımlanabilir.⁴⁸ Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Kuzey Osetya ile birleşmek isteyen Güney Osetya ile Gürcistan arasındaki gerginlik 1990’lardan itibaren gün yüzüne çıkmaya başladı. Güney Osetya 1992’de Gürcistan’dan fiilen ayrılmış ve ilk referandumda

oyların %98’ini, ikinci referandum da ise oyların %90’ını alarak Gürcistan’dan bağımsız olma isteğini dile getirmiştir. Referanduma gidip bağımsızlığını ilan etmesine rağmen 2008 yılına kadar Güney Osetya’nın bağımsızlığı hiçbir ülke tarafından tanınmamıştır. 2006 yılında yapılan referandumun ardından 8 Ağustos 2008 tarihinde Pentogan’un desteği ve verdiği eğitimlerle birlikte Gürcistan Güney Osetya’ya operasyon düzenlemiştir. İlk günden itibaren yoğun sivil kayıplarının yaşandığı Osetya saldırısında iki Rus uçağı düşürülmesiyle birlikte Rusya’da 150 tank ve zırhlı aracın bulunduğu birlikle Güney Osetya’ya girmiştir, bunun üzerine Gürcistan seferberlik ilan ederek savaşın boyutlarını geniş bir alana yaymaya gitmiştir. 16 Ağustos 2008’de Rusya ve Gürcistan arasında ateşkes imzalanmıştır. Buna rağmen çatışmalar devam etmiştir. Çatışmalar esnasında tarafların tümünün savaş suçu ve insanlığa karşı suçları işlediği iddia edilmiştir. Gürcistan, Güney Osetya ve Rusya çatışma sonucunda verilen sivil zafiyata ilişkin raporlar yayınlamıştır. Yayımlanan bir rapora göre⁴⁹ 138 bin kişi yer değiştirmiş ve Güney Osetya’da bulunan birçok köy yerle bir edilmiştir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından başlatılan bu soruşturmanın en önemli özelliği ise ilk kez BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan bir ülkeye karşı soruşturma açılmıştır, bunun yanı sıra ilk kez Afrika kıtası dışında işlenen uluslararası suçlara karşı mahkeme soruşturma başlatmıştır.⁵⁰

Ön Soruşturma Aşamasında Olan Davalar

Afganistan, Goban, Nijerya, Kolombiya, Irak, Papua Yeni Gine, Filistin, Ukrayna, Burundi ise ön soruşturma aşamasında olan davalardır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Handikabı

Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kuruluşundan bu yana baktığı davalar yukarıda belirtilmiştir. Dikkat çeken en büyük durum sorgulama açılan davaların genelde Afrika ülkeleri olmasıdır. Bu durum Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin adeta Afrika ülkelerinde yaşanan insanlık suçları yargılamak için kurulmuş bir mahkeme olduğunu

düşündürmektedir. Mahkemenin verdiği kararlara baktığımızda Afrika kıtası ve Ortadoğu'nun birkaç ülkesi dışında yeryüzünde adeta hiç suç işlenmiyormuş görüntüsü ortaya çıkmaktadır. Oysa ABD'nin 2001 Afganistan müdahalesi ve 2003 Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu adı altında başlattığı saldırısında ülkeye müdahalesi hiçbir hukuksal dayanağa sahip değildi. Bunun en son kanıtı ise Irak müdahalesinde ABD'nin yanında yer alan Tony Blair İngiltere'sine karşı hazırlanan Chilcot Raporu'dur. Rapora göre Irak'a askeri müdahale son çare değildi ve iddia edilen ve müdahalenin de ana gerekçesini oluşturan nükleer silahlar hiçbir zaman bulunamadı. Fakat müdahale sırasında ve amansız 7 yıllık süre zarfında Irak'ta insanlığa karşı suç, savaş suçunun birçok örneği ABD askerleri tarafından yapılmış, bu durum fotoğraflarla kanıtlanmış olmasına rağmen, rağmen ABD askerleri ve hükümet yetkilileri aleyhine Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde soruşturma açılmamıştır. Aynı zamanda Irak'taki operasyon sırasında dönemin ABD Başkanı Bush, işlenen ağır insan hakları ihlallerinin çıkmasına karşı Cenevre sözleşmeleri bu topraklarda işlemeyeceğini ve Cenevre sözleşmelerinin ABD'yi bağlamadığını söylemiştir. Yine aynı minvalde İsrail'in Filistin'de özellikle de Gazze Şeridi'nde sivil halka yönelik uyguladığı ağır insan hakları ihlalini de aşarak insanlığa karşı suç boyutuna gelmiştir. En yakın örneği, 17 Temmuz 2014'te İsrail savaş uçakları Gazze sahilinde top oynayan dört çocuğu vurmuş ve çocuklar hayatını kaybetmişti. Saldırının ardından basın toplantısı düzenleyen Hamas Sözcüsü Sami Ebu Zuhri, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Ban Ki-moon'a seslenerek, Filistinli çocukların İsrail tarafından öldürülmesiyle ilgili ne düşündüğünü merak ettiğini söyledi. Ebu Zuhri, "Sayın Ban Ki-moon, sahilde oyun oynayan çocukların öldürülmesi savaş suçu değil midir?" tepkisini göstermişti.⁵¹ İsrail Askeri Savcılığı davayla ilgili "herhangi bir suçun tespit edilmediği" gerekçesiyle kimseye ceza vermeden kapatmıştır. İsrail'in özellikle 2005'ten beri Gazze Şeridi'ne uyguladığı savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar belge ve fotoğraflarla kanıtlanmış olmasına rağmen bu durum hiçbir

zaman Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne gitmemiştir. İsrail, Roma Statüsüne taraf olmasa bile bu davalara işlenen bu suçlara ilişkin mahkeme savcısı tarafından re'sen dava açılabilir fakat bu hiç zaman olmamıştır. Yine dünyayı ayağa kaldıran İsrail'in uluslararası sularda **Mavi Marmara** gemisine yaptığı saldırısı Gazze'ye insanı yardım götürmek amacıyla yola çıkan ve sadece yardım gönülleri ile insani yardım malzemesi taşıyan Mavi Marmara, Sfendoni, Challenger I, Eleftheri Mesogios, Gazze I ve Defne Y gemilerinden oluşan Gazze Özgürlük Filosu, 31.05.2010 günü İsrail askeri güçlerinin hukuk dışı saldırı ve müdahalesiyle karşı karşıya kalmıştı. Bu saldırı esnasında ve devam eden süreçte 10 insani yardım gönüllüsü hayatını kaybetti, 56'sı ağır yaralandı. Olay anından itibaren ulusal ve uluslararası ilgili hukuk mercilerini harekete geçirmek üzere mağdur gerçek ve tüzel kişiler tarafından ve üçüncü şahıslarca çeşitli girişimlerde bulunuldu. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Komisyonu rapor hazırlamış ve mağdurlara Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde, Türkiye dâhil evrensel yargı yetkisi olan ülkelerde (Belçika, İspanya, İtalya, Güney Afrika Cumhuriyeti ve İsveç) ulusal soruşturma ve davalar açmıştı. Komor Birliği Devleti bayrağıyla Gazze'ye insani yardım taşıyan ve İsrail'in saldırısına uğrayan Mavi Marmara gemisinin hukuk heyeti, bayrak ülke Komor devletinden aldığı yetkiyle İsrail'i Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) şikâyet etti. Hukuk heyeti, saldırı emri veren İsrail Başbakanı, Milli Savunma Bakanı, Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Genelkurmay Başkanı olmak üzere, bu süreçte haksız fiilleri gerçekleştirenlerin yargılanması ve ceza almasını talep etmiştir. Heyetin avukatlarından Ramazan Arıtürk; "Uluslararası Ceza Mahkemesi savcıları tarafından yürütülecek olan bu mahkeme eğer atıl kalırsa, bu mahkemenin bazı ülkelerin hegemonyası altında olduğu ve sadece bazı ülkelerin siyasi terbiye aracı olarak kullanıldığı şeklinde anlaşılacaktır. Öte yandan biz inanıyoruz ki; bu suçtan zarar gören insanlar da yapmış olduğumuz bu başvuru neticesinde haklarını alacaklar ve kendilerine karşı haksız uygulamaları ve katillerin yargılanışını göreceklerdir."⁵²

Mahkemenin savcı Fatou Bensouda Temmuz 2015'te "uluslararası sularda bir insanlık ve savaş suçu işlenmiştir. Burada on kişi ölmüş ama en az 100 kişi ölseydi bakardık." mantığıyla hareket ederek gravity (yeterli ağırlık) koşulunun sağlanmadığı gerekçesiyle soruşturmayı başlatmamıştır.⁵³ "Mavi Marmara ve Gazze Özgürlük Filosu"na yapılan saldırıda, Roma Sözleşmesi kapsamında yer alan savaş suçlarının işlendiği; ancak bu suçlarda mağdur olan ve ölen sayısının UCM'nin yargı yetkisine girecek oranda yoğun olmadığı gerekçesiyle soruşturma yetkisinin bulunmadığına karar verilmiştir. UCM, kendisinin hem suçları tespit edip hem de yargılamama kararı ile mağdurların kendi ülkelerinde yürütülen yürütülmesi gereken yargılamaları da adres göstermiştir. Böylelikle Türkiye'de yürüyen ceza ve tazminat davalarının yerindeliği, haklılığı bir kez de Uluslararası Ceza Mahkemesi'nce tescillenmiştir."⁵⁴

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden Çekilme Kararı Alan Devletler

Kurulduğunda uluslararası sistemde ve uluslararası hukukta devrim niteliğinde bir adım olarak görülen Uluslararası Ceza Mahkemesi, bu tarihten itibaren dünya üzerinde işlenen ağır insan hakları ihlallerinin, savaş suçlarının ve insanlığa karşı suçların yaptırımsız kalmayacağını düşünülmektedir herkese umut olmuştur. ABD'nin Afganistan ve Irak'ta, İsrail'in Filistin'de, Çin'in Uygur bölgesinde yaptıklarına ceza uygulanacaktı. Myanmar'da, Arakan'da, Keşmir'de Müslümanlar rahat bir nefes alacak ve yapılanlar Uluslararası Ceza Mahkemesi ile soruşturularak gereken cevap verilecekti.⁵⁵ Fakat 2002'den 2016'ya olan sürede mahkemenin ilgi alanını ve ilgilendiği davaları göz önüne aldığımızda durumun hiç de bu şekilde olmadığını görmekteyiz. Kurulduğu günden itibaren odak noktasına Afrika kıtasını alan UCM, Afganistan, Keşmir, Patani, Arakan ve Filistin'de yaşanan insanlığa karşı suçlara yönelik bir adım atmamış ve elbette durumu engellemek için caydırıcı olmamıştır.

Mahkeme, Uganda'da bir savaş suçlusunun onlarca kişiyi katletmesini, ABD başkanının emriyle

Afganistan'da binlerce Müslüman'ın havadan açılan ateşle öldürülmesinden daha vahşi görmektedir.⁵⁶ Fildişi Sahilleri Eski Devlet Başkanı Laurent Gbagbo'un ya da Mali'de Ahmet elFaqi Mehdi'nin yaptıkları, Netanyahu'nun Gazze Şeridi'nde yaptıkları ya da George W. Bush'un Afganistan ve Irak'ta yaptıklarından fazla değildi. Tüm bunların aşikâr olmasıyla Afrika ülkeleri Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden duydukları rahatsızlığı dile getirdiler. Bu rahatsızlık, Burundi'nin mahkemeden ayrılacağını açıklamasıyla ilk kez net bir şekilde uluslararası topluma deklare edilmiş oldu. Burundi'nin mahkemeden çekilme kararını açıklaması, Afrika ülkelerinin UCM'deki durumu için bir dönüm noktası olmuştur. Burundi'nin ardından Güney Afrika Cumhuriyeti UCM'den çekilme kararını açıklamıştır. UCM'nin şartlarının siyasi liderlere diplomatik dokunulmazlık tanıyan yasalarla çelişmesini mahkemeden çekilme gerekçesi olarak göstermiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin çekilme kararı diğer Afrika ülkelerine oranla oldukça önemlidir. Kıtadaki tüm ülkelerin aksine Güney Afrika Cumhuriyeti bölgede oldukça istikrarlı, demokratik değerlere sahip anayasal düzeni ve gelişmiş ekonomisiyle günümüz Afrika kıtasındaki en güçlü ve istikrarlı ülke konumundadır.⁵⁷ Ülkede uzun yıllardır iç karışıklık olmaması diğer ülkelere örnek teşkil etmekte Güney Afrika Cumhuriyeti'nin aldığı kararlar diğer Afrika ülkelerinin sistemdeki duruşunda da etkili olabilmektedir. Bu sebepten dolayı Güney Afrika Cumhuriyeti'nin çekilme kararını açıklaması kıtada bir domino etkisi yaratacak niteliktedir ve nitekim de bunun ilk sonuçları Gambiya ve Namibya da UCM'den çekilme yönünde karar bildirmesiyle vuku bulmuştur.

Rusya ise 16 Kasım 2016 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden ayrılacağını duyurmasıyla Burundi, Gambiya ve Güney Afrika'nın ardından mahkemenin tarafsızlığını sorgulayarak ayrılan dördüncü ülke olmuştur.

Sonnotlar

- ¹ Fatih Çınar, (2004). Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul, s.1
- ² Yusuf Aksar, (2003). “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 52, Sayı: 2. s.18
- ³ Yusuf Aksar, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 1, No:3, 2005, s.2
- ⁴ Davut Ateş, Egemenlik, Anarşi ve Roma Statüsü, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı 24, 2010, s. 2
- ⁵ Uzun, Elif, (2003). “Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. s.26
- ⁶ ULUSLARARASI CEZA YARGILAMALARI, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alpkaya/diyarbakir.htm> (Erişim Tarihi, 18 Kasım 2016)
- ⁷ M.Delmas- Marty, I. Fouchard, E. Fronza, L. Neyret, *İnsanlığa Karşı Suç*, İstanbul 2012, İletişim Yay., s.9
- ⁸ Nürnberg Uluslararası Askerî Ceza Mahkemesi, https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%BCrnb%C3%BCrg_Uluslararası_Ceza_Mahkemesi
- ⁹ Ad Hoc, “amaca özel, niyete mahsus” anlamına gelen Latince ibaredir. Genelde bir soruna yönelik, geçici bir çözümü anlatmak için kullanılır. Bazen de bir yetersizliği ya da üstünkörü üretilen çözümleri vurgulamak için kullanılır. Örneğin geçici olarak kurulan mahkemeler ya da araştırma tetkik komisyonları “ad hoc” komitelerdir.
- ¹⁰ ULUSLARARASI CEZA YARGILAMALARI, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alpkaya/diyarbakir.htm>
- ¹¹ Türkan Melis Parlak, Galiplerin Adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015, s. 44
- ¹² Uluslararası Ceza Yargılamaları, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alpkaya/diyarbakir.htm>
- ¹³ Abdi Sağlam, Uluslararası Yargılama Faaliyetleri Bağlamında Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Değerlendirilmesi, TAAD, Yıl:6, Sayı:20 (Ocak 2015), s. 576
- ¹⁴ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/771\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/771(1992))
- ¹⁵ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/780\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/780(1992))
- ¹⁶ ODMAN, Tevfik; Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Kuruluşu Ve Yasal Dayanağı, AÜHF U
- ¹⁷ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/306/28/IMG/N9330628.pdf?OpenElement>
- ¹⁸ Bosna-Hersek Sorununda Uluslararası Yargının Rolü, Hüzeyin Pazarcı, s. 388, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5534.pdf>
- ¹⁹ Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949, <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/380>
- ²⁰ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 9 December 1948, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2078/volume-78-i-1021-english.pdf>
- ²¹ Theodor Meron, “Rape as a Crime Under International Humanitarian Law”, American Journal of International Law, Vol. 87, 1993, p. 424.
- ²² Tezcan, Uluslararası Suçlar, s.275.
- ²³ C.Greenwood, “The International Tribunal for Former Yugoslavia”. (1993), *International Affairs*, s.641
- ²⁴ T. Meron, “ War Crimes in Yugoslavia and the Development of International Law”, (1994), *AJIL*, s. 78
- ²⁵ Uluslararası Ceza Mahkemesinde Savcılık Kurumu, <http://www.huseyinaydin.av.tr/Files/File/Savcilik.pdf> (Erişim Tarihi, 21 Kasım 2016)
- ²⁶ International Criminal Court, <https://www.icc-cpi.int/Pages/Home.aspx> (Erişim Tarihi, 18 Ocak 2017)
- ²⁷ Yusuf Aksar, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt:1, No:3, s. 10, 2005
- ²⁸ Ali Mazrui, “Conflict in Africa: An Overview”, Eds. Alfred Nhem and Paul Zeleza, *The Roots of African Conflicts: The Causes & Costs*, James Jurrey Ltd., Oxford, 2008, p. 36.
- ²⁹ Hasan ÖZTÜRK, Darfur’da Yaşanan İç Savaşı Anlamak, AVRASYA ETÜDLERİ 40/2011-2 (123-144), s. 138
- ³⁰ Scott Straus, “Rwanda and Darfur: A Comparative Analysis”, *Genocide Studies and Prevention*, Vol.1 No.1, July 2006, p. 51.
- ³¹ U.N. Security Council Resolution, UN. Doc. S/res/1564 (2004), 5040. Meeting, 18 Eylül 2004, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1564\(2004\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1564(2004))

- ³⁴ Uganda, Coalitionfor the International Criminal Court, <http://www.coalitionfortheicc.org/country/uganda-2> (Erişim Tarihi 7 Kasım 2016)
- ³⁵ Günel Kurşun, 101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi, Ankara 2011, İnsan Hakları Gündemi Derneği
- ³⁶ Democratic Republic of the Congo, Situation in the Democratic Republic of the Congo ICC-01/04, <https://www.icc-cpi.int/drc> (Erişim Tarihi 7 Kasım 2016)
- ³⁷ Democratic Republic of Congo, Coalitionfor the International Criminal Court, <http://www.coalitionfortheicc.org/country/democratic-republic-congo> (Erişim Tarihi 7 Kasım 2016)
- ³⁸ Günel Kurşun, 101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi, Ankara 2011, İnsan Hakları Gündemi Derneği
- ³⁹ Kenya, <http://www.coalitionfortheicc.org/country/kenya-0>
- ⁴⁰ Kenya, <http://www.coalitionfortheicc.org/country/kenya-0>
- ⁴¹ Situation in Kenya, The Court Today ICC-PIDS-TCT-01-081/16_Eng Updated: 22 September 2016, <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/TheCourtTodayEng.pdf>
- ⁴² <http://tr.euronews.com/2016/01/28/eski-devlet-baskani-laurent-gbagbo-ucm-de-yargilanacak>
- ⁴³ Uluslararası Ceza Mahkemesi ilk kez bir İşlamcı militanı yargılıyor, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37153792> (Erişim Tarihi 11 Kasım 2016)
- ⁴⁴ Mali’de kutsal eserleri yıkmaktan yargılanan Al Mahdi suçunu itiraf etti, <http://tr.euronews.com/2016/08/22/mali-de-kutsal-eserleri-yikmaktan-yargilanan-al-mahdi-sucunu-itiraf-etti> (Erişim Tarihi, 12 Kasım 2016)
- ⁴⁵ <http://tr.euronews.com/2016/09/27/ucm-den-kulturel-van-dalliga-verilen-ilk-mahkumiyet>
- ⁴⁶ Al Mahdi Case, TheProsecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi, ICC-01/12-01/15, <https://www.icc-cpi.int/mali/al-mahdi>
- ⁴⁷ Georgia, <http://www.coalitionfortheicc.org/country/georgia> (Erişim Tarihi 14 Kasım 2016)
- ⁴⁸ Brian J. Ellison, Russian Grand Strategy in the South Ossetia War, 2011 World AffairsInstitute, s. 346, https://www2.gwu.edu/~ie-resgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/GWASHU_DEMO_19_4/0367216M621448T3/0367216M621448T3.pdf
- ⁴⁹ <http://www.coalitionfortheicc.org/country/georgia>
- ⁵⁰ ICC toinvestigateallegedwarcrimes in South Ossetiaconflict, <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/27/icc-inquiry-alleged-war-crimes-south-ossetia-russia-georgia> (Erişim Tarihi, 14 Kasım 2016)
- ⁵¹ Gazze’de top oynayan çocukları vuran İşrailli pilotlar akları, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/gazgede-top-oy-nayan-cocuklari-vuran-israilli-pilotlar-aklandi> (Erişim Tarihi, 22 Kasım 2016)
- ⁵² Mavi Marmara davası Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde, <http://aa.com.tr/tr/dunya/mavi-marmara-davasi-uluslararasi-ceza-mahkemesinde/246251> (Erişim Tarihi, 22 Kasım 2016)
- ⁵³ Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin “Mavi Marmara” imtihanı, <http://aa.com.tr/tr/dunya/uluslararasi-ceza-mahkemesinin-mavi-marmara-imtihani/67975> (Erişim Tarihi, 22 Kasım 2016)
- ⁵⁴ İşrail’in savaş suçlusu olduğu tescillendi, <https://www.ihh.org.tr/haber/israilin-savas-suclusu-oldugu-tescillendi-2590> (Erişim Tarihi, 22 Kasım 2016)
- ⁵⁵ İbrahim Tığlı, Uluslararası Ceza Mahkemesi Afrika ülkelerine karşı mı kuruldu?,<http://www.gercekhayat.com.tr/yazarlar/uluslararasi-ceza-mahkemesi-afrika-ulkelere-karsi-mi-kuruldu/> (Erişim Tarihi, 22 Kasım 2016)
- ⁵⁶ İbrahim Tığlı, Uluslararası Ceza Mahkemesi Afrika ülkelerine karşı mı kuruldu?,<http://www.gercekhayat.com.tr/yazarlar/uluslararasi-ceza-mahkemesi-afrika-ulkelere-karsi-mi-kuruldu/> (Erişim Tarihi, 22 Kasım 2016)
- ⁵⁷ Güney Afrika’nın Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/guney-afrika-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi, 22 Kasım 2016)